

I si se'n fot?

Marian Vayreda (Olot, 1853-1903), autor de la popular novel·la 'La punyalada', va publicar el 1898 'Records de la darrera carlinada'

RECORDS DE LA DARRERA CARLINADA
Marian Vayreda
Editorial: L'Avenç
Barcelona, 2014
Pàgines: 136
Preu: 13 euros

És poc probable, però la 6a reedició dels *Records de la darrera carlinada*, si no hem de repetir la tradició acadèmica, ens hauria de permetre de llegir aquest primer llibre de Marian Vayreda no pas com una relíquia històrica sinó com un prospecte –llarg– que fa gràcia.

Amb els ulls d'avui, la imensa pantomima de la tercera carlinada ens pot aparèixer més com un quadre de sarsuela o d'òpera que no pas com l'escenari d'una narració o d'una pel·lícula del *far-west*, com s'ha volgut comparar, perquè l'èpica que s'hi narra és ben ridícula; l'escenografia, de cartró pedra, i, sobretot, perquè hi falta l'element essencial del gènere de pistolers, d'indis i d'americans o de com vulgui dir-se'n: la generació conflictiva d'un nou món en un context desconegut. I quan dic un món nou, parlant de la gestació dels Estats Units d'Amèrica, ja ens entenem què i on s'inseria o implantava. En aquella epopeia monstruosa, fins i tot els herois –tant aquells que exercien de líders positius com els negatius, més freqüents– no presenten tant la lluita per la supervivència en un ecosistema hostil, com la violència com a retòrica de la ignorància.

Aquí no. Aquí res de nou o diferent no vol implementar-se, sinó tot el contrari; i més, encara.

Deixin-me insistir, abans de continuar, tant en el fet excepcional de la lectura que els proposo de fer d'aquest llibret tan interessant com en el supòsit indispensable que cal acceptar en qualsevol lectura literària, si vol ser honesta i sàvia: evidentment, la pantomima de què els parlo és la història de la darrera carlinada de Marian Vayreda i no pas aquella documentada a la *Narración militar de la guerra carlista de 1869 a 1876*, publicada pel Cuerpo del Estado Mayor del Ejército el 1887, posem pel cas, o d'aquella que queda encara en la memòria del paisatge on va desenvolupar-se –i tant a l'una com a l'altra, m'hi hauré de referir més endavant–; perquè per sota

A la guerra sempre hi ha vides estroncades

dels fets de guerra sempre hi ha vides estroncades amb tota la mala fe del món, i aquesta veritat incontestable no fa gens de riure.

Escrivia, doncs, que l'èpica que Vayreda retrata amb pinzellada grossa és ridícula, sobretot a ulls d'avui, perquè hem tingut l'opció de conèixer la història documentada i n'hem patit les conseqüències; però seria injust i del tot erroni valorar el text que ara L'Avenç ens posa a l'abast per setena vegada –comptant la primera edició del 1898– a partir del punt de vista his-

tòric; i això que la temptació hi és i la història no pot ni menys-tenir-se ni oblidar-se, perquè del contrast entre allò que coneixem que va passar, on va passar i també la manera de ser de Marian Vayreda que sabem, intuïm i descobrim, i allò que llegim en aquests *Records de la darrera carlinada* en resulta una proposta de lectura que, si no és original (qüestió sense importància) o nova (encara menys), sí que paga la pena de tenir en compte, si més no perquè permet riure'ns d'un intent d'escartimar-nos una herència que no pertany, de cap manera, als vencedors que l'han contada –ni que siguin, com és el cas, els perdedors aparents de les carlinades–. I compte, que es tracta d'un intent que ha estat –o està– a punt de sortir-se'n, el de fer passar l'essència del país com a conservadora, circumscribint malèvolament l'ús retòric de la metonímia al territori i excloent-lo, en la mateixa sentència, de la manera diversa de les persones de conèixer-hi.

És ben simptomàtic que la confusió de la nació amb la geografia on es relaciona hagués dut Marian Vayreda a fer en aquests records el mateix que ell i el seu germà de l'escola pictòrica olotina feien amb el paisatge: presentar-lo com els seus ulls pretenien. I això, que no és cap valoració negativa, és una crítica en tota regla, perquè permet situar-lo al lloc que li pertoca, que és al de l'artista –ens agradi o no allò que ens transmet, s'adeqüi o no a la nostra manera de voler veure les coses–. Es tracta exactament del contrari de llegir, que no vol dir sinó buscar la intel·ligència dels signes de l'obra que se'ns posa al davant. Ni més, ni menys.

Narcís Selles, Joan Sala i Pere Rovira ja van exposar al catàleg de l'exposició antològica dedicada a Marian Vayreda l'any del centenari de la seva mort tant els materials i les eines físiques que podia fer servir el pintor, com els seus recursos pictòrics, com les escoles que el van formar i seguir, com el context econòmic, social i ideològic que expliquen i ens permeten

llegir les 285 obres gràfiques que es conserven, amb algun dubte amunt o avall, del pintor. Francament, molt recomanables, aquells articles del 2003. Així, podem dir que està provat que Marian Vayreda va tenir accés a les darreres i cares tecnologies pictòriques –teles i colors, per exemple–, a les exposicions dels seus contemporanis, i que, dominant més la figura que no pas la composició paisatgística, quan pintava amb el seu germà es dedicava a situar els personatges al decorat on excel·lia Joaquim Vayreda. I tant conjuntament com per separat, l'estat ideal de les coses es presentava a la tela com són presentades en el text que tenim entre mans.

Així no es fa estrany que tant els escenaris de la campanya carlina com els personatges que hi transiten s'ajustin més a la intenció de l'artista que no pas a cap voluntat memorialística. I això, per poc que es conegui Vayreda, no vol dir sinó que manipula els elements del text amb una intencionalitat no pas moralitzadora –perquè hi queda ben retratat, quan con-

No som al davant de cap crònica històrica

fessa, descriu o deixa entendre l'abandó, el paternalisme i el menyspreu amb els privats, masovers o els membres del servei –sinó ideològica, per més que a la introducció vulgui justificar la mandra o la manca d'intenció historicista. Ni els records no són tots els que podrien ser ni els oblidats no són cap excusa. I això està bé, perquè no som al davant de cap crònica.

No és un testimoni realista

Només així s'explica que el paisatge actual no pugui justificar de cap manera els episodis que hi descriu: al Campdevànol del *Bateig de foc* en la batalla que coneixem documentalment del 22 i 23 de març del 1873 no hi ha passat mai el Ter que diu Vayreda, ni el camí de Montesquiu d'una altra espantada militar que ens relata i que també podem llegir al capítol VI del volum IX de la *Narración militar de la guerra carlista* no seria possible a la cinglera que s'hi conserva. I l'hospital de Besora –que encara es pot trobar a la carretera de Santa Maria de Besora a Ripoll, passant per Llaés– que sabem que el brigadier liberal Josep Cabrinetty va dissoldre el 19 d'abril del 1873 cremant-hi 60 llits i fent traslladar a Vic els 6 ferits que hi havia, als records de Vayreda és senzillament, una masia aïllada “en un dels llocs més feréstecs de les muntanyes de Vidrà”, esborrant la residència senyorial que hom hi pot tro-

bar al costat i que ja havia de ser-hi el 1867, com testimonia la llinda documentada al Mapa de l'inventari del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya. I no solament amb aquests detalls, podem constatar que la lectura d'aquesta obra ha de defugir la consideració de testimoni. A pesar que sembla que va ser certa, en Vayreda, la ferida a la mà esquerra amb què el narrador justifica la retirada del camp de batalla i l'abandó a la seva

bèl·liques rurals–. Podem sospitar que no vingui d'aquí la definició contundent amb què Gabriel Ferrater presentava Marian Vayreda a la *Carta a un neòfit castellà...* del febrer del 1958: “Vayreda es otro ruralista, y francamente malo [...]. Sus recuerdos de la guerra carlista están escritos en una lengua de perro pero se leen bien cosa que no ocurre con sus novelas.”

En fi. Com que definir la llengua de Vayreda com una llengua de gos i enten-

Els Ferrers, nom de les dues cases on hi havia l'hospital que Vayreda descriu: “L'Hospital de Besora era, senzillament, una masia situada en un dels llocs més feréstecs de les muntanyes de Vidrà, i tan desert que, a les nits d'hivern, podien els malalts sentir els llops udolant sota les finestres”

X. COROMINA

dissort de l'escuder fidel, altres referències autobiogràfiques deixades en l'ambigüitat, com la mort de la germana a l'*Episodi dolorós* posen el text en una funció diferent de la de refer les ventures d'un cadell del conservadorisme més recalcitrant i, fins i tot, del retrat d'un artista adolescent –a tot estirar, els episodis de la mort tragicòmica d'*El Noi de l'Alou*, del patetisme de *L'Esquadró de la Sang* o de la ridícula cacera de guatlles del general Savalls a Alp després de perdre Puigcerdà, tan celebrats per la crítica acadèmica, no serien sinó provatures d'un aplec de gestes

dre-la ja ens assenyala una ironia mordaç pel context, podem convenir que la lectura que els proposo té, com a mínim, un antecedent de prou prestigi. En el context d'un món patrimonial amenaçat, la resistència armada d'un jove de vint anys seguint el dictat d'una religió que enfrontava la creu a les banderes de la revolta social, ¿com pot veure's, al cap de 20 anys més, sinó com una pantomima immensa per un d'aquells cadells que, bo i perdent-la, encara poden continuant-los esborrant, els elements del paisatge que no els interessin? *